

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” Arad

Relevanța Bisericii Ortodoxe în cultura română: interferențe interortodoxe și intercreștine

Apare cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului **Dr. Timotei Sevcicu**
Arhiepiscopul Aradului

COORDONATORI

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja
Pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu
Protos. Lect. Univ. Dr. Iustin Popovici
Arhid. Lect. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean

Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad
Editura Universitaria, Craiova

2020

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Relevanța Bisericii Ortodoxe în cultura română : interferențe interortodoxe și intercreștine. Simpozion internațional (2019 ; Arad)

Relevanța Bisericii Ortodoxe în cultura română : interferențe interortodoxe și intercreștine : simpozion internațional : Arad, 21-22 octombrie 2019 / coord.: pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja, pr. lect. univ. dr. Filip Albu, protos. lect. univ. dr. Iustin Popovici, arhid. lect. univ. dr. Tiberiu Ardelean. - Arad : Editura Universității "Aurel Vlaicu" ; Craiova : Universitaria, 2020

ISBN 978-973-752-840-7

ISBN 978-606-14-1584-7

I. Ioja, Cristinel (coord.)

II. Albu, Filip (coord.)

III. Popovici, Iustin (coord.)

IV. Ardelean, Tiberiu (coord.)

2

DTP Toma S. Muntean

Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad

Editura Universitaria, Craiova

2020

CUVÂNT ÎNAINTE

Anul 2019, proclamat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Anul omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari) și Anul comemorativ al patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești reprezintă, totodată, sărbătorirea a 100 de ani de administrație românească în Arad și Anul Centenarului bănățean, un mănunchi de evenimente istorice decisive pentru devenirea României de după Unirea cea Mare de la 1918. În anul 2019 Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Înaltpresfințitului Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, a răspuns exigențelor academice-formative actuale, desfășurând, prin profesorii și studenții de la cele trei nivele de studii – licență, master, doctorat – o bogată activitate științifică și misionară.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad a organizat în perioada 20-22 octombrie Simpozionul internațional cu tema Relevanța Bisericii Ortodoxe în cultura română. Interferențe interortodoxe și intercreștine, eveniment academic la care au participat ierarhi, decani, istorici, profesori de teologie din Patriarhia Română, precum și profesori de teologie de la Universitățile din Atena (Grecia), Hale (Germania), Viena (Austria), Berna (Elveția), Tirana (Albania), Varșovia (Polonia) și de la Evangelisches Missionswerk, Hamburg (Germania). Tema simpozionului a fost tratată în legătură cu satul românesc, precum și cu potențialul cultural pe care Biserica Ortodoxă l-a manifestat în decursul istoriei. Referatele nu s-au concentrat doar pe o privire retrospectivă asupra rolului Bisericii Ortodoxe în cultura română, ci au analizat realitățile culturii moderne și actuale, provocările acestora la adresa ethosului și credinței creștine. De asemenea, au fost evidențiate relațiile dintre diferitele culturi în decursul istoriei și modul în care Biserica se raportează la cultura actuală. Nu au lipsit din cadrul dezbaterilor referințele culturale ale muzicii psaltice, bisericești, ale icoanei ortodoxe, ale cărții

vechi bisericești și manuscriselor, toate privite într-o perspectivă a identității creștine. Raportul Evanghelie-cultură, Teologie-cultură, Biserică-cultură a fost exprimat din diverse poziții, fiind accentuate realitățile pluralismului cultural și a identității ortodoxe. Ca parte a acestei manifestări științifice internaționale semnalăm dezbaterile privind relațiile intercreștine și interculturale din Europa actuală. Au fost evocate personalități ale Bisericii și culturii române de la Coresi și Antim Ivireanul, până la distinși oameni de cultură și profesori de teologie din secolul al XX-lea. Toate privite interconectat cu viziunea culturală și socială a Bisericii Ortodoxe în contextul lumii secularizate.

Acest volum încearcă să surprindă, prin contribuția autorilor, aspecte relevante din itinerarul Bisericii Ortodoxe în cultura lumii, cu referire specială la cultura română. Temele abordate de autori sunt diverse, modul de transmitere a credinței și ethosului Bisericii Ortodoxe fiind realizat în istorie în multe forme, toate centrate în Revelația dumnezeiască și în Tradiția duhovnicească și culturală a Bisericii. Prin acest volum, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad caută să accentueze rolul Bisericii Ortodoxe în cultura română și în mediul cultural european actual.

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja
Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă
„Ilarion V. Felea“, Arad

BIERICA ORTODOXĂ PĂSTRĂTOARE A IDENTITĂȚII ȘI CULTURII ROMÂNEȘTI

† PS Conf. Univ. Dr. EMILIAN Crișanul
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului

Abstract

In the interwar period and until the instauration of the communist regime, the training of the Orthodox clergy of Transylvania was provided by the five Theological Academies of Sibiu, Cluj, Arad, Oradea and Caransebeș. Although the Theological Academies were offering a theological and cultural training of a high-quality thanks to renowned teachers trained in famous universities in the country and abroad, they were considered to be below the Theological Faculties from the State Universities, teachers having a lower pay scale. But mostly, they didn't own the right to grant Bachelor's degrees. The Metropolitan Nicolae Bălan of Transylvania, the founder of the "Andreiana" Theological Academy of Sibiu militated through numerous statements and draft bills to obtain the recognition of the university level of these theological schools from Transylvania. His effort was crowned with success only in 1942, but solely the "Andreiana" Academy of Sibiu achieved this recognition. His approach was referring to all the Theological Academies of Transylvania, including the one from Arad reactivated as Theological Faculty within "Aurel Vlaicu" University of Arad in 1991, celebrating now its 25-year jubilee. Through this paper, we bring gratitude to the Metropolitan Nicolae Bălan who militated for the recognition of the university level of the Academies of Transylvanian, institutions of high culture and theological spirituality.

Keywords:

Theological Academies, university level, Metropolitan Nicolae Bălan of Transylvania, statements and draft bills.

Învățământul teologic din Ardeal a cunoscut în perioada interbelică o dezvoltare proprie și diferențiată față de cel din Vechea Românie. În timp ce la București, Iași și Cernăuți funcționau Facultăți de Teologie încadrate în Universitățile de Stat, în Ardeal și Banat funcționau Academii Teologice din Sibiu, Arad, Cluj, Oradea și Caransebeș sub oblăduirea și supravegherea directă a Bisericii. Doar pentru simplul motiv că se numeau academii, prin ridicarea Institutelor teologico-pedagogice la rang superior și că stăteau sub directa supraveghere a Bisericii, ele erau considerate, chiar de unii profesori de la Facultatea de Teologie din București, drept școli superioare seminarelor teologice, însă sub nivelul academic al Facultăților de Teologie. Această diferențiere a fost vehiculată și mai mult după Marea Unire de la 1 decembrie 1918, când unificarea bisericească a tuturor românilor din România Mare presupunea recunoașterea nivelului superior de pregătire preotească al Institutelor teologico-pedagogice din Ardeal.

Studiind la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1900-1904)¹, Nicolae Bălan a înțeles cât de importantă este recunoașterea nivelului superior al unei instituții de învățământ teologic. Numit profesor provizoriu al Seminarului/Institutului Teologic-Pedagogic din Sibiu (1/14 august 1905)², viitorul mitropolit propunea în anul 1908 reorganizarea Seminarului „Andreian”, „sporindu-i cursurile de la 3 la 4 ani și întocmind viața de internat a studenților conform cu învățăturile care li se propun”.³ Perioada grea ce a urmat pentru învățământul românesc din Ardeal și izbucnirea Primului Război Mondial în anul 1914 nu au făcut posibilă punerea în aplicare a acestui proiect.

Înfăptuirea Unirii celei Mari de la 1 decembrie 1918, care implica și unirea bisericească a tuturor românilor ortodocși și unificarea administrativă a Bisericii Ortodoxe Române Autocefale păstrându-și autonomia față de

1 M. Păcurariu, *Cărturari sibieni de altă dată*, ed. a III-a, Editura Andreiana, Sibiu, 2015, p. 403.

2 Gr.T. Marcu, „Mitropolitul Nicolae al Ardealului. Bio-bibliografie”, în *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhi-păstorire* (în continuare: *Omagiu Nicolae Bălan*), Sibiu, 1940, p. 66.

3 Dr. Nicolae Bălan, „Seminarul Andreian”, în *Revista Teologică*, nr 4/1908, p. 173.

stat conform principiilor Statutului Organic Șagunian după care era organizată Biserica din Ardeal, s-au deschis noi perspective pentru reformarea învățământului teologic ardelean. Ales mitropolit al Ardealului la 14/27 februarie 1920⁴, Nicolae Bălan făgăduia printre altele să toarne

„duh proaspăt, duh de înnoire în largile cadre de organizare date Bisericii noastre de nemuritorul arhiereu Șaguna”⁵.

Desigur, acest duh de înnoire trebuia să se resimtă și în reorganizarea învățământului teologic. El și-a dat roadele sale în folosul formării unui cler luminar și devotat misiunii sale sfinte, cum remarcă peste douăzeci de ani fostul rector, iar atunci episcopul Clujului, Nicolae Colan:

„...pregătirea unui asemenea cler reclamă instituții culturale temeinic rânduite. De aceea una dintre primele griji ale tânărului mitropolit a fost reorganizarea învățământului teologic. Dar nu numai așa... trântindu-i o pravilă improvizată și lăsându-l apoi în voia întâmplării, ci sporind anii de studiu ai ucenicilor științei sacre, înzestrând Academia teologică din Sibiu cu o strălucită bibliotecă și cu un nu mai puțin strălucit paraclis – pentru ca și mintea și inima să aibă de unde-și lua hrana – și așezând pe dascăleștiile catedre ale acestei școale tineri împătimiți de carte și cu sufletul arzând de dragostea Bisericii lui Hristos și a neamului – tineri căroră le-a verificat în prealabil aptitudinile și pe cari i-a purtat apoi, cu neprecupețite jertfe, la înaltele școale din țară și stăinătate, până când... au izbutit să se apropie de măsura vârtuții bărbățești de care pomenește Apostolul Pavel în scrisoarea sa către Efeseni (4, 13).”⁶

Prin aceste cuvinte, ucenicul și urmașul în scaunul mitropolitan rezuma realizările mitropolitului Nicolae Bălan privind organizarea Institutului

4 Al. Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, tom. I, EIBMBOR, București, 2006, p. 267.

5 Mitropolit Nicolae, *Biserica și viața*, Sibiu, 1947, p.3. A se vedea și „Cuvântare rostită cu prilejul alegerii de Arhiepiscop și Mitropolit”, 14/27 februarie 1920, în *Telegraful Român*, an. LXVIII, nr. 12, 1920, reed. parțial cu titlul „Vrednicia noastră este de la Dumnezeu”, in vol. *Nicolae Bălan. Arhiepiscop și Mitropolit. Texte alese*, Ioan Pinteș (editor), Ed. Arcade, Bistrița, 2004, p.103-107.

6 Nicolae Colan, episcopul Clujului, „Cuvânt de lămurire”, în *Omagiu Nicolae Bălan*, p. XV.

Teologic-Pedagogic din Sibiu ca Academie de nivel universitar, asupra căreia voi face referire în cele ce urmează.

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, în sesiunea anul 1921, aprobă ridicarea cursurilor Institutului Teologic-Pedagogic din Sibiu de la 3 ani la 4 ani de studii. Prin urmare, Consiliul Eparhial comunica conducerea institutului la 1 septembrie 1921, prin Ordinul nr. 7114 Bis., această hotărâre și componența planului de învățământ pentru primul an de studiu pentru studenții care urmau să absolve Institutul în anul 1925.⁷

În anul 1924, mitropolitul Bălan face un alt pas decisiv în procesul de reorganizare și ridicare a nivelului academic al învățământului teologic sibian. Încă din 7/20 noiembrie 1923, profesorii Eusebiu Roșca, Aurel Crăciunescu, Vasile Lăzărescu, Ilie Beleuță și Nicolae Colan au fost însărcinați de Consiliul Arhiepiscopesc prin Ordinul nr. 9159 Bis. să întocmească un proiect de regulament în vederea transformării Institutului în Academie teologică. După ce a fost aprobat de Consiliul Arhiepiscopesc la 5/18 aprilie 1924, proiectul de regulament a fost supus aprobării și din partea Adunării Eparhiale la 28 aprilie/8 mai 1924, și astfel Institutul a devenit Academia Teologică Andreiană, denumire pe care a avut-o până în anul 1948 când a fost transformată în Institutul Teologic de grad universitar. Cu această ocazie, mitropolitul Nicolae Bălan reiterează încă o dată importanța reformării învățământului teologic, precizând că prin aceasta se urmărește

„...o ridicare a pregătirii științifice a preoțimii, întărirea prestigiului cultural și moral al ei, îndeosebi însă o înviorare a aceluia devotament sacru și a spiritului de jertfă în care rezidă podoaba virtuților preoțești. Dacă venim cu această reformă tocmai în mijlocul crizei de preoți de astăzi, aceasta e dovadă cât de dârză și nebiruită e încrederea noastră în valoarea unei pregătiri religioase – morale și științifice superioare a clerului nostru.”⁸

În același timp au fost aprobate alte două regulamente care priveau organizarea și funcționarea Academiei: Normativ pentru ordinea internă a

7 M. Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-2016*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2016, p.153.

8 *Protocolul Sinodului Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba Iulia și Sibiu. Sesiunile ordinare din 1923/24*, Sibiu, 1924, p. 240.

Academiei teologice «Andreiane» și Regulament pentru examenul de definitivare a profesorilor de la Academia teologică «Andreiană».⁹

Pentru atingerea scopului urmărit prin reorganizarea învățământului teologic de nivel academic, mitropolitul Nicolae Bălan era conștient de necesitatea formării unui corp profesoral de elită și acest lucru era stringent mai ales că, după 1918, mai mulți profesor laici de la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu s-au orientat spre alte școli și universități din țară.¹⁰ Deși s-a reușit titularizarea lui Vasile Lăzărescu, viitorul mitropolit al Banatului ca profesor la Catedra de Teologie Sistematică, suplinirea unor discipline s-a făcut cu profesori de la Școala Normală, dintre care părintele Ilie Beleuță a fost titularizat ca profesor în anul școlar 1921/1922 la Catedra de Istorie bisericească. Primul bursier trimis de mitropolitul Nicolae Bălan la studii în Berlin și reîntors în țară, titularizat profesor pentru Noul Testament, a fost Nicolae Colan, în anul 1922/1923.¹¹ De fapt profesorul Nicolae Colan deschidea din șirul profesorilor de elită, pe care i-a avut în învățământul teologic universitar sibian și chiar cel din București, până către anul '80 ai secolului trecut, formați în „școala mitropolitului Bălan”. An de an cei mai buni absolvenți ai Academiei Teologice Andreiene de la Sibiu și apoi licențiați la Facultatea de teologie din Cernăuți erau trimiși cu bursă pentru specializare la cele mai cunoscute universități din Europa.¹²

Dintre aceștia amintim pe cei care s-au numărat apoi printre elitele învățământului teologic universitar românesc: Nicolae Colan (Berlin), Nicolae Terchilă (Berlin și Leipzig), Dumitru Stăniloae (Atena, München și Berlin), Nicolae Neaga (Atena și Strasbourg), Nicolae Popoviciu, viitorul episcop

9 Aceste trei acte normative au fost tipărite în *Protocolul Sinodului Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba Iulia și Sibiu*, Sibiu, 1924, p. 307-356.

10 Pavel Roșca, director al Școlii Normale din Cluj; Silviu Dragomir, profesor la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj; Romulus Căndea, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți; Ascaniu Crișan, director al Școlii Reale din Timișoara, iar din anul 1920 director al Liceului „Moise Nicoară” din Arad; Ioan Oțoiu, profesor la Academia de Agronomie din Cluj, cf M. Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu*, p. 160.

11 *Ibidem*, p. 160-161.

12 Cuantumul burselor oferite de mitropolitul Bălan tinerilor teologi pentru studii în țară și străinătate se ridică la 4.076.483 lei din fondurile Arhiepiscopiei, 20.000 lei din fondurilor Eforiei școlilor centrale din Brașov și 575.264 lei de la Stat. A se vedea S. Vlad, „Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Bălan și școala teologică din Sibiu”, în *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, 1905-1955*, Sibiu, 1955, p. 93.

al Oradei (Atena, München, Tübingen, Leipzig, Breslau), Spiridon Cândeș (Atena și München), Liviu Stan (Atena, Varșovia, Roma, München), Teodor Bodogae (Atena, Belgrad, Berlin și Tübingen), Dumitru Călugăr (Jena), Nicolae Mladin, viitorul mitropolit al Ardealului (Viena), Petru Gherman și Gheorghe Șoima (Academia de Muzică Religioasă din București).¹³

Urmărind să ridice învățământul teologic de la Sibiu la un înalt nivel academic, mitropolitul Bălan a pus un mare accent pe identificarea și selectarea celor mai buni tineri teologi pentru cariera profesorală, iar dacă putem vorbi despre o adevărată „școală a mitropolitului Bălan”, aceasta se datorează vocației sale de părinte duhovnicesc și de ierarh luminat, care poartă de grijă, cu responsabilitate și dăruire, de Biserica lui Hristos. Grăitoare sunt cuvintele unuia dintre profesorii formați sub îndrumarea lui, viitorul episcop martir al Oradei, Nicolae Popoviciu, care mărturisește, la aniversarea a 20 de ani, că arhipăstoria mitropolitului Nicolae Bălan a fost dominată

„de grija mare și constantă, dezinteresată și de atâtea ori chinuitoare a creșterii cât mai multor tineri harnici și capabili la universitățile din țară și din străinătate... Trimiterea bursierilor în străinătate era precedată totdeauna de un anumit studiu preliminar din partea Î.P.S. Sale, care – bazat pe prețioasa experiență pedagogică din vremea studiilor și de la catedră – alegea însuși cursurile cele mai potrivite, pe care avea să le urmeze mai ales la început, le fixa personal tezele de doctorat, pe care trebuiau să le lucreze cu temeinicie, și le arăta cu iubitoare bunăvoință luarea aminte a tuturor lucrurilor demne de văzut sau de cercetat în orașele sau ținuturile respective, ca: biblioteci, așezăminte religioase și sociale, muzee, pinacoteci, palate, teatre, operă, frumuseți ale naturii și altele. Le deschidea ochii asupra primejdiilor pe care le ascund în ele orașele mari și le vorbea cu multă căldură despre îngrijirea vieții religioase personale prin rugăciune și meditație zilnică, despre cercetarea bisericii și păzirea cu sfințenie a curățeniei vieții... După plecarea la studii, Î.P.S. Mitropolit Nicolae ținea neîntreruptă legătura sufletească cu fiecare bursier în parte, pe calea scrisului... Se interesa mereu de progresele ce le făceau, de problemele

13 M. Păcurariu, Prefață. Mitropolitul Nicolae Bălan, la vol. *Nicolae Bălan. Arhiepiscop și Mitropolit. Texte alese*, p. 14. Bibliografiile lor la M. Păcurariu, *Cărturari sibieni*, p. 540-654.

care-i frământa și le dădea mai departe îndrumările necesare. Uneori îi cerceta, în mod cu totul inopinat, chiar și în străinătate, spre a se convinge nemijlocit de condițiile lor de trai, de viața lor, de preocupările lor și de biblioteca personală pe care și-o înfiripau din micile și trudite economii. Nimic nu se cruța, nici bani, nici timp, nici oboseală, nici răbdare, nici povețe, nici sfaturi atunci când era vorba să se asigure condiții optime de studiu pe seama celor trimiși să-și desăvârșească pregătirea sufletească și teologică.”¹⁴

Formarea și legătura spirituală nu se întrerupea odată cu revenirea lor în țară, ci ea îmbrățișa alte forme, superioare și mult mai profunde, în strânsă legătură cu misiunea încredințată lor în slujba Bisericii, neamului și a teologiei românești.

„Audiențele de lucru, ședințele, convorbirile, preumblările, călătoriile, toate, toate se prefăceau în izvoare nesecate de înaltă învățătură. Înțelepciunea și experiența bogată a marelui ierarh se revărsa cu prisosință în candela sufletului tinerilor, luminându-le, fără răătăcirii, primele drumuri ale vieții și activității lor publice.”

Mitropolitul Nicolae căuta să le insuflă „iubirea Ortodoxiei în cele mai complexe, mai autentice și mai înalte forme de manifestare a ei”, precum și dragostea față de

„cultul luminat al cărții, cultul frumosului, cultul demnității în toate împrejurările vieții, cultul voinței neînfrante întru apărarea principiilor în fața oricui, cultul muncii temeinice, cultul pentru tot ceea ce-i cu adevărat nobil și distins”¹⁵.

Cu o asemenea pleiadă de profesori a putut, mai târziu, să militeze pentru recunoașterea nivelului universitar al învățământului teologic sibian. În acest scop a îmbogățit tezaurul Bibliotecii mitropolitane¹⁶, care a fost adăpostită în-

14 N. Popoviciu, „Școala mitropolitului Nicolae Bălan”, în *Omagiu Nicolae Bălan*, p. 179-180.

15 *Ibidem*, p. 180-181.

16 Detalii despre reorganizarea și dotarea Bibliotecii Mitropoliei, la V. Bunea, „Biblioteca mitropolitană din Sibiu”, în vol. *Arhiepiscopia Sibiului – pagini de istorie*, Sibiu, 1981, p. 118-119.

tr-un nou edificiu construit între clădirea Academiei și reședința mitropolita-nă, în stil arhitectural neoromânesc, proiectat de arhitectul George Cristinel, devenit un fel de „arhitect de curte”¹⁷.

Revista Teologică, întemeiată de mitropolitul Nicolae ca tânăr profesor la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu, în anul 1907, și încredințată apoi unor redactori de mare prestigiu ca Pompei (Policarp) Morușca (1921-1922), Nicolae Colan (1922-1936) și Grigorie Marcu (1936-1947)¹⁸, oferea perspectiva publicării unor articole și studii de mare valoare elaborate de profesorii Academiei școliți în străinătate și care dezvăluiau studenților lor frumusețile Ortodoxiei, având experiența confesionalismului Occidental secularizat.

Tot cu scopul valorificării strădaniilor profesorilor din perioada studiilor ca bursieri în străinătate pentru întocmirea unor remarcabile teze de doctorat, mitropolitul Nicolae Bălan a inițiat, în anul 1933, apariția celor două colecții, „Seria Teologică” și „Seria Didactică”, care însumează împreună 26 de volume (17+9).¹⁹

Țelul mitropolitului Bălan ca școala teologică sibiană să devină sanctuarul devenirii viitorilor preoți,

„apostolii prezentului în credință și în cultură, în credință prin cultură și în cultură sfințită prin dorul credinței”²⁰ a fost împlinit și prin ridicarea unui Paraclis mitropolitan, deasupra bibliotecii, arătând în chip simbolic faptul că „o credință luminată și evlavia trebuie să se reazime pe o cultură solidă.”²¹

17 Arhitectul George Cristinel a proiectat marile realizări arhitecturale ale mitropolitului Nicolae Bălan: complexul Școlii Normale (astăzi Colegiul Național „Regele Carol I”) din Sibiu, cu o frumoasă capelă asemănătoare Paraclisului mitropolitan proiectat tot de el, Catedrala ortodoxă din Orăștie și Catedrala episcopală din Cluj, ctitorită de episcopul Nicolae Ivan, un ucenic și colaborator apropiat al mitropolitului Bălan. A se vedea detalii la Ioan Ovidiu Abrudan, *Vechiul iconostas de la Bungard*, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2010.

18 A se vedea *Revista Teologică*, nr. 1/2007.

19 Gr.T. Marcu, „Mitropolitul Nicolae al Ardealului. Bio-bibliografie”, p. 83.

20 N. Bălan, „Cuvânt festiv la închiderea anului școlar 1905-1906”, la M. Păcurariu, *Cărturari sibieni*, p. 337.

21 S. Vlad, „Institutul Teologic Universitar din Sibiu”, în vol. *Arhiepiscopia Sibiului – pagini de istorie*, p. 118-119.

Toate aceste realizări culturale și spirituale au însoțit și au sprijinit demersul mitropolitului Nicolae Bălan de a obține din partea Ministerului Educației Naționale recunoașterea nivelului universitar al Academiei Teologice „Andreiene” de la Sibiu și, implicit, din tot Ardealul.

Deși funcționa după o programă de studii aproape identică celei a Facultăților de Teologie din Universitățile de Stat, însă pentru că era pusă sub directa conducere a Bisericii iar studenții locuiau în internat și participau zilnic la slujbele religioase în catedrala mitropolitană sau în capelă, Academia nu avea dreptul de a acorda absolvenților ei diplomă de licență, fiind considerată de rang inferior Facultăților de Teologie. Socotind acest lucru o nedreptate, Adunarea Eparhială din 24 mai 1927 a autorizat Academia Teologică „Andreiană” să confere titlul de licență în Teologie absolvenților cu 8 clase de liceu și bacalaureat, Consiliul Arhiepiscopesc fiind însărcinat cu întocmirea unui regulament care a fost aprobat la 8 mai 1928. Noul *Regulament al Academiei teologice ortodoxe „Andreiene” din Sibiu*, care-l abroga pe cel din anul 1924 și era aprobat de Adunarea Eparhială la 14 mai 1928, prevedea la art. 70-78 procedura acordării diplomei de licență. Aveau dreptul să se înscrie la acest examen numai absolvenții de liceu cu bacalaureat și absolvenții de seminar. Examenul consta într-o probă scrisă, candidatul putând să aleagă un subiect din cele patru ramuri ale Teologiei. La proba orală era susținută teza de licență, iar examenul consta în expunerea a patru subiecte, câte unul din cele patru secțiuni teologice. Comisia prezidată de un delegat al Consiliului Arhiepiscopesc era formată din patru profesori titulari propuși de rectorul Academiei. Promovarea acestui examen conferea candidatului titlul de „licențiat în Teologie”. Deși noul regulament nu a fost aprobat de Ministerul Cultelor, procedura prevăzută de el s-a aplicat absolvenților Academiei până în anul 1943, când i s-a conferit dreptul de licență.²²

Demersul mitropolitului Nicolae Bălan se înscria într-un proces mai amplu de reorganizare unitară a învățământului teologic din România interbelică. Întrucât după Marea Unire pregătirea teologică se făcea în trei tipuri de școli teologice (Facultăți, Academii și Seminare), Sfântul Sinod întrunit în primăvara anului 1926 a desemnat o comisie în vederea elaborării unui proiect de lege pentru reorganizarea învățământului teologic. Comisia formată din arhiepiscopul Gurie Grosu al Chișinăului,

22 M. Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu*, p. 159.

episcopii Vartolomeu Stănescu al Râmnicului și Ioan Stroia al Armatei, arhiereul Andrei Magieru de la Oradea, profesorii Ioan Mihăilescu, Valeriu Iordănescu, Romulus Căndea, Nae Ionescu și diaconul C.V. Dănău, prezidată de mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei, s-a întrunit la 7 octombrie 1926 și a elaborat un proiect după modelul celui prezentat de arhiereul Andrei Magieru. Sfântul Sinod a hotărât ca proiectul să fie trimis pentru analiză și observații tuturor eparhiilor și școlilor teologice.²³

Fiind considerat prea extins (63 de articole), proiectul a fost refăcut de o altă comisie condusă de mitropolitul Nicole Bălan și redus la 26 de articole. În această formă, el a fost aprobat în ședința sinodală din iunie 1927. Se prevedea ca pregătirea teologică să fie asigurată de Facultăți și Academii, Seminarele vocaționale urmând să funcționeze doar pe o perioadă tranzitorie. În ceea ce privește Academiiile, ele erau socotite „școlile superioare” în care puteau fi aduși doar absolvenți de liceu cu bacalaureat și de seminar vocațional cu patru clase. Cursurile erau de 4 ani și se finalizau cu un examen de licență, absolvenții putând să se înscrie la doctorat la Facultățile de Teologie. Academiiile pregăteau profesorii pentru seminare, profesorii de religie și preoții. În Ardeal urmau să funcționeze Academiiile de la Sibiu, Cluj și Oradea, cele din Arad și Caransebeș urmând să fie transformate în Seminare, iar Seminarele din București (Seminarul Central), Iași și Craiova în Academii. Profesorii Academiiilor erau numiți în conformitate cu legea învățământului superior, la recomandarea ierarhului locului, având aceleași drepturi și îndatoriri ca profesori de la Facultăți.

Sfântul Sinod îndruma și supraveghea toate școlile teologice prin „Direcția învățământului teologic”.²⁴ Proiectul nu a fost trimis spre aprobare Ministerului Cultelor pentru că o parte a profesorilor Facultăților de Teologie s-a opus.²⁵

23 De la Sibiu s-au trimis observații atât din partea Consiliului profesoral al Academiei „Andreiene” (adresa nr. 78/274 din februarie 1927), cât și din partea Consiliului Arhiepiscopesc (adresa nr. 775 din 15 februarie 1927). Cf. M. Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu*, p. 165. A se vedea și comentariul din articolul semnat de N. Colan, „Reorganizarea învățământului teologic”, publicat în *Revista Teologică*, an XVII, nr. 3, 1927, p. 57-62.

24 *Ibidem*, p. 166-167.

25 Cel mai vehement a fost Pr. Ioan Popescu-Mălăești combătut cu argumente competente de Nicolae Colan, „Părintele I. Popescu-Mălăești și „bureții” învățământului teologic”,